

การสัมมนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไทย-มลายู

□ ประพนธ์ เรืองณรงค์

“การสัมมนาวิชาภาษาไทยเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย-มลายู ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและขยายขอบเขตการศึกษาวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กว้างขวางมากขึ้น วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือที่บางท่านเรียกว่า คติชาวบ้าน เป็นต้น คำของวัฒนธรรมของสังคม การศึกษาคติชาวบ้านให้ละเอียดลึกซึ้ง และถูกต้องตามหลักวิชาการ ข้อมเป็นผลให้เข้าใจวัฒนธรรมของชาติได้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น” นี้เป็นคำกล่าวรายงานตอนหนึ่งของ ศาสตราจารย์ กำธร พันธุลาภ ^{อธิการบดี} มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในวันเปิดสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) ไทย-มลายู

จากความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงได้เชิญผู้สอนและผู้สนใจวัฒนธรรมพื้นบ้านจากมหาวิทยาลัยทุกแห่ง และวิทยาลัยครูบางแห่ง จำนวน 150 คน เข้าร่วมสัมมนา ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ระหว่างวันที่ 20-22 กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

เกี่ยวกับคำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือ Folklore นั้น รองศาสตราจารย์ กุหลาบ มลลิกะมาส ได้กล่าวว่าเป็นคำที่สมเด็จพระยาอนุมาหาราชชน หรือ เสฐียร โกเศศ ได้แปลคำ Folklore ว่า “คติชาวบ้าน” เพื่อใช้เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรการเรียน แต่ต่อมาคำว่า คติชาวบ้าน ยังคงมีการอธิบายกันอีกที และไม่ใช้แก่ชาวบ้านเท่านั้นที่สนใจ คนอื่นก็ควรสนใจด้วย จึงเปลี่ยนเป็น “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” เพื่อเป็นการสื่อความหมายกว้าง

ออกไปอีก

วิทยากรอีกท่านหนึ่ง คือ ดร. กิ่งแก้ว อธิการ ได้อธิบายว่า Folklore เป็นศัพท์ทางวิชาการ ซึ่ง William Thoms นักค้นคว้าชาวอังกฤษ เป็นผู้คิดขึ้น และแนะนำสู่วงการใน ปี พ.ศ. 2389 Folklore แปลตามศัพท์ว่า ความรู้ของปวงชน เมื่อได้นำเข้าสู่วงการก็เป็นที่ยอมรับ ใ้กันอย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ จึงกลายเป็นศัพท์สากลขึ้น ดร. กิ่งแก้ว มีความเห็นว่า Folklore ซึ่งแปลว่าคตินชาวบ้าน น่าจะเหมาะสมกับชื่อมุลบางส่วน ส่วนชื่อวิชาในควรใช้คำว่า คติชนวิทยา ด้วยเหตุผลดังนี้

1. คติชาวบ้านเป็นคำซึ่งให้ความหมาย แลบอกว่าเป็นขอบข่ายของวิชา ทั้งคตินชาวบ้านก็เป็นคำซึ่งสร้างความเข้าใจไม่ถ่าง ว่าวิชาที่เกี่ยวข้องของเฉพาะชนบท หรือบุคคลบาง

ระดับชั้น ของระบบเศรษฐกิจ และสังคม โดยคำนึงถึง ภาวะที่บุคคลเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของ Folk (Folk หมายถึงกลุ่มชนใดก็ตาม ที่มีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่ง ลักษณะ เช่น ลักษณะอาชีพ หรือภาษา หรือศาสนา และที่สำคัญคือ กลุ่มชนนั้นต้องมีประเพณีเป็นของตนเอง) หรือกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษ ชาวชนบทเป็นกลุ่มชนประเภทหนึ่งเท่านั้น ถกชาวบ้านจึงเป็นข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งที่ นักคติชนวิทยาสนใจ

2. คติชนวิทยาเป็นคำที่ให้ความหมายกว้างขวาง เหมาะกับขอบข่ายความสนใจ และการค้นคว้าที่ปฏิบัติอยู่ในวงการ Folklore สากต กล่าวคือ ว่าด้วยวิถีชีวิตตาม ประเพณีของกลุ่มชน

ดร. กิ่งแก้ว ยังได้กล่าวถึงปฐมภูมิของนักคติชน วิทยา ได้แก่งานดั่งสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยศิลปะ จินตนาการ และปรัชญา ตามความคิดเห็นของ อัทลี (utley) ข้อมูลอาจจำแนกได้เป็น 4 ประเภท คือ

- (1) วรรณคดีและศิลปะอื่นๆ
- (2) ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม
- (3) หัตถกรรม อาทิเช่น การทอผ้า และวิธี กองฟาง
- (4) ภาษาหรือคำพูดประจำวัน

โดยทั่วไปการจำแนกข้อมูลทางคติชนวิทยา มัก จัดไว้ 3 ประเภทคือ มุขปาฐะ อมุขปาฐะ และ ผสม นี่เป็นการแบ่งความ สัญญลักษณ์ ที่ทรงข้อมูล แบบนั้นๆ ไว้ ซึ่งแจกแจงไว้ดังนี้

มุขปาฐะ	อมุขปาฐะ	ผสม
บทเพลง	ศิลปะ	การร้องรำ
นิทาน	หัตถกรรม	การละเล่น
ปริศนา	สถาปัตยกรรม	ละคร
ภาษิตคำพังเพย		พิธีกรรม
ภาษาถิ่น		ประเพณี
ความเชื่อ		

เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น วิทยากร ได้เห็นว่าถ้าจะให้ ได้ผลสมเจตนาธรรม์ ก็ต้องดำเนินการ เป็นขั้นๆ ดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์ คือการรวบรวมและแจกแจง ข้อมูล
2. ขั้นสังเคราะห์ คือการนำข้อมูลที่ แจกแจง แล้วมารวบรวมเป็นระเบียบอีกครั้งหนึ่ง
3. ขั้นสังเคราะห์ คือการนำข้อมูลจากขั้นที่ 2 ไปใช้หรือไปอำนวยความสะดวกต่อสังคม

เกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านนา วิทยากรอีก ท่านหนึ่งคือ คุณเดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ ได้เน้นคำว่า อิสลาม ในเชิงความหมาย 3 ประการคือ (1) อิสลาม หมายถึงศาสนา (2) อิสลามหมายถึงระบบการปกครอง และการเมือง (3) อิสลามหมายถึงวัฒนธรรม ทั้ง 3 ประการนี้มุสลิมถือเป็น ธรรมนุญของชีวิต ฉะนั้น อิสลามไม่ใช่หมายถึงศาสนาเพียงอย่างเดียว สังคมที่ นับถือศาสนาอิสลามจึงเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมแข็ง หรือ เป็นสังคมแข็ง เช่นเขาภิภาษิตเพื่อสังคมว่า "ให้ลูก เรารอดดีกว่าให้วัฒนธรรมของเราตาย"

ฉะนั้นเราจะเห็นว่าประเทศไทยที่มีฝ่ายสังคมนิยมอยู่ด้วยกันมักจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ่อย เช่นประเทศอินเดียมักมีพวกมุสลิม กับ ฮินดู ที่ฟิลิปปินส์มีพวกมุสลิมกับ โรมันคอรอลิก ซึ่งต่างฝ่ายต่างรักษาวินัยธรรมของตนตลอดเวลา จึงมีการปะทะกันอยู่เสมอ ส่วนพุทธศาสนิกชนนั้นเป็นสังคมนิยม ผ่อนปรน จึงไม่เป็นปัญหาเท่าที่ ๓ จังหวัดภาคใต้เวลานั้น เนื่องจากผู้นำทางศาสนาอิสลามบางคนยึดมั่น ถิ่นมั่น ตั้งระเบียบกันขึ้นเอง ประกอบกับบางสมัยทางการก็ปล่อยปละละเลย แต่ปัจจุบันเรื่องเหล่านี้คงหายไป รัฐบาลยื่นมือสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่น จะเปิดให้นักเรียนปอนาเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในปีการศึกษาใหม่นี้

ก่อนที่จะพูดถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยทางภาคใต้ ผู้เขียนขอเสนอวัฒนธรรมพื้นบ้านของมลายู เกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ซึ่ง คุณติเรก กุลศิริสวัสดิ์ เป็นผู้เขียนตั้งต่อไปนี้

วัฒนธรรมพื้นบ้านของมลายู

1. ความหมาย

คำว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านของมลายูนั้น เรียกตามภาษามลายูว่า อาดัต เรซัม มลายู (Adat Resam) อาดัต เป็นภาษาอาหรับอ่านว่า อาดะฮ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี (พหูพจน์ อาดาต) เรซัม จากภาษาอาหรับเราะฮัม-พิธีการ ความเต็มแปลว่า ร่องรอย หมายถึง การปฏิบัติที่สืบร่องรอยมาแต่เดิม โดยเฉพาะในเรื่องศาสนา

2. ขนบธรรมเนียมภายในครอบครัว Adat Berserumah - Tangga

2.1. เด็กๆ ต้องเคารพนับถือพ่อแม่ซึ่งแสดงออก จากความเป็นอยู่ประจำวัน เช่น เมื่อพ่อเรียกลูกชาย ลูกชายต้องขานรับและแต่งตัวให้เรียบร้อยมาหาพ่อ สวมหมวกด้วย เว้นแต่เป็นเด็กเล็กมาก สมัยก่อนนี้ถ้าลูกสูบบุหรี่มาหาพ่อถือว่าดูถูกพ่อ แม่ลูกคนนี้จะโตเป็นพ่อคนแล้วก็ตาม จะนั่งไขว่ห้างต่อหน้าพ่อแม่ไม่ได้ ถ้านั่งบนพื้นจะยกแข้งข้างหนึ่งสูงไม่ได้ แต่ธรรมเนียมเช่นนี้กำลังจางหายจากครอบครัวมลายู เนื่องจากวัฒนธรรมตะวันตก

2.2. ถ้าผู้ใดทราบเรื่องต่อไปนี้ เจ้าบ้านหรือสมาชิกในบ้านต้องไปเยี่ยมเยียนทันที

- ก. ถ้ามีคนต่างถิ่นอพยพมาอยู่ในท้องถิ่น
- ข. ถ้าเพื่อนบ้านป่วยหรือประสบเคราะห์ร้าย
- ค. ถ้าเพื่อนบ้านตาย

2.3. อาดัตของมลายูมีว่า ผู้ไปเยี่ยมเพื่อนบ้านต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย ต้องถอดรองเท้าก่อนขึ้นบ้าน ถ้าเป็นหญิงต้องถอดผ้าคลุมผม ปล่อยให้พาดบ่าหรือคล้องแขนก็ได้ (Kain kelumbong - berke mban)

2.4. ถ้าผู้มาเยี่ยมไม่มาในเวลาวิกาล หรือตึกเกินไ้ไปนัก ก็ให้อาหารว่างให้รับประทาน สำหรับผู้หญิงให้หมากพลูเพื่อแสดงไมตรีจิต

3. ขนบธรรมเนียมในหมู่บ้าน Adat Bersekampong

3.1. ผู้อยู่ในหมู่บ้านนั้นเรียกว่า มุคิม ต้องติดต่อกับผู้ใหญ่บ้าน Ketua Kampong Penghulu mukim เพื่อจะได้รู้ถึง

ทุกข์ของกันและกัน

3.2 มุสลิมในหมู่บ้านนั้น ต้องไปมาชวนสุกรีที่มัสยิด

3.3 มุสลิมในหมู่บ้านนั้น ต้องร่วมมือช่วยเหลือกันทำงานสำหรับส่วนรวม (Bergotong-royong)

3.4 ต้องไปเยี่ยมคนป่วย ช่วยฝังคนตาย ช่วยเหลือคนที่ประสบเคราะห์กรรม

3.5 ผู้มาอยู่ใหม่ต้องรายงานต่อผู้ใหญ่บ้าน ต้องไปแจ้งโต๊ะเชียะที่กุแลมัสยิด เป็นมารยาทที่ผู้ใหญ่บ้านต้องไปเยี่ยมทอบ

4. อาตักในต่างจังหวัด

ประเพณีต่อไปนี้เป็นปฏิบัติกันน้อยในเมืองหลวง แต่ในต่างจังหวัดหรือท้องถิ่นห่างไกลยังมีปฏิบัติกันอยู่

4.1 พิธีเจาะหูเด็กหญิง Bertindek Telinga

4.2 พิธีขลิบหนังปลายอวัยาะดับของชาย (Bersunat) มีทำกันทั่วไป

4.3 พิธีเวลาคลอด (Beranak)

4.1 พิธีเจาะหูเด็กหญิงนั้น คงมีมานานก่อนสมัยอิสลามเผยแผ่ถึงมลายู เขาใช้เวลา 2-3 วินาที เจาะหูเด็กหญิงที่มีอายุตั้งแต่ห้าถึงสิบขวบ แต่พิธีการต่างๆ นั้นกินเวลาเกือบครึ่งวัน เมื่อเพื่อนญาติและแขกรวมทั้งเพื่อนบ้านมาถึงแล้วก็ให้กินข้าวกินคูรี (มีข้าวและแกงกะหรี่ไก่) เมื่อรับประทานแล้วก็อานตูอา (คำขอพร) โดยละไบ (คือผู้มีศักดิ์ต่ำกว่าโต๊ะอิมาม) หรือจะให้ท่านผู้รู้ทางศาสนากล่าวคูอาก็ได้ เสร็จแล้วแขกก็ลากลับ การเจาะหูนั้นจะทำก่อนหรือหลังรับประทานเกินคูรีก็ได้ โดยให้ผู้

หญิงแก่ๆ ใช้เข็มเจาะ (สมัยก่อนใช้หนามแหลมๆ)

4.2 พิธีสุนัต คำว่า สุนัต เป็นภาษาอาหรับอ่านว่า สุนนะฮ์ แปลว่า แบบอย่าง หรือในความหมายเฉพาะ หมายถึงจริยวัตรของท่านนบีผู้มหัศจรรย์ คือสาวชาวอาหรับเรียกการสุนัตนี้ว่า คิฎอน แต่มาเรียกในเมืองไทยตามภาษามลายูเป็นพิธีสุนัต แม้แต่ในพระคัมภีร์โนเบิลก็แปล Circumcision ว่า พิธีสุนัต (โรม 2:29; 3:30; 4:11; โกวินโธฉบับต้น 7:19, ฯลฯ)

เมื่อเด็กชายอายุได้ 8 หรือถึง 12 ปี พ่อแม่ก็จะกำหนดวันสุนัต โดยเชิญญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านแขกเหรื่อ บางทีเป็นร้อยๆ คน ขลิบผมเด็ก แต่งตัวให้สวยและสะอาด บางทีก็ทำเป็นขบวนแห่ทั่วเมือง ถ้าเด็กชายนั้นเคยอ่านอัลกุรอานจบ ก็จะทำให้เขาอ่านบางตอนของอัลกุรอานก่อนเรียกว่า เกาะตัมกุรอาน เมื่อจบแล้วก็จับอัลกุรอาน จูบมือพ่อแม่และแขกส่วนมาก ต่อจากนั้นก็เลี้ยงอาหาร แขกได้รับแจกของขวัญ Bunga telor

ในวันรุ่งขึ้นเป็นวันทำพิธีเด็กต้องคอยจนกว่ามุคิม (Mudim) คนตัดหนังปลายอวัยาะดับจะมา เจ้าภาพต้องเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้พร้อม

ก. ผัวขาวสองสามหลา

ข. ไก่ตัวผู้เป็นๆ หนึ่งตัว

ค. เขียวหรือขันไบใหญ่บรรจุน้ำไว้เต็ม

ง. ต้นกล้วยท่อนหนึ่ง

จ. เชี่ยนหมาก

ฉ. เงินประมาณ 30 บาท ใส่ไว้ในถาดหรือในเชี่ยนหมาก เป็นค่า (Pengkeras)

(โปรดอ่านต่อหน้า 71)